

גיוס חרדים: פתרון מבוסס תמריצים

written by ד"ר יצחק קלין | 26.06.2024

פסיקת בג"ץ בתיק חוק הגיוס כולל שתי הכרעות עיקריות, שאחת מהן חשובה מהשנייה. החלטה אחת היא שאין ביום תשתית חוקית תקפה לדחיתת הגיוס של בני היישובות. קביעה זאת כשלעצמה לא תביא אברך אחד לבקו"ם. המשטרה לא תשוחב אותם לשם, וממי שmag'יע לשם בעקבות צו מעצר צפוי להיות חיליל גרווע. ישים אברכים לא מעטים שיישמו לככבר בתקורת החרדית קדושים מעוניים, היושבים בכלל בשם עיקרונות "תורתם אומנותם". ככל הנראה צודק מי שטוען כי לא ניתן לגייס אדם נגד רצונו.

ההחלטה השנייה היא שאסור להעביר תקציב לישיבה בגין אדם שטרם מילא חובתו לפי חוק גיוס חובה. להחלטה זאת סיכוי הרבה יותר טוב לשנות את נטוני הגיוס בקרב גברים חרדים. היא מחייבת על כיוון שיש לממש בדרכים נוספות. הפתרון לביעית גיוס חרדים אינו טמון בכפיה ישירה אלא בשינוי התמירים החלים על גברים חרדים ועל פוליטיקאים חרדים.

קשה להשיג נתונים שלמים על מספר המועמדים החרדים לגיוס. דו"ח עדכני של המרכז למחקר ולמידע (ממ"מ) של הכנסת מביא את הנתונים הבאים על פטורים מגיוס בקרב גברים המועמדים לגיוס בכמה מחוזי גיוס:

שנת גיוס	תורתו אומנותו	סעיף נפשי	רפואו אחר	רישום פלילי, קשיי הסתגלות, נפטרים	בחו"ל	פטורים – סה"כ
2020	16.4%	8.5%	2.2%	3.5%	2.4%	33%
2021	16.5%	7.5%	1.9%	2.8%	2.5%	31.2%
2022	18.4%	6.5%	1.9%	2.4%	2.5%	31.7%

אפשר לראות שהסיבות המובילות לפטור הן "תורתו אומנותו" ופטור על רקע נפשי. הפטורים על רקע נפשי עולה בה坦מה מדוי עשור ומשמעותו שערורייה בפני עצמה; לעיתים זה"ל מעניק למשחו פטור על רקע נפשי, בלי קשר למצבו הנפשי, פשוט בגלל שהוא רוצה לגייס אותו, כולל מסיבות פוליטיות. כפי שניתן לראות מהטבלה, בשנים 2021-2022 אחוז הפטורים הללו הצלטם, אך במקביל אחוז הפטורים בגין "תורתו אומנותו" קפוץ ב-2022. ישים חרדים שפונים לקבל פטור על רקע נפשי ולא ניתן לברר אם נתוני 2022 משקפים החלטה של מתגייםיסים חרדים לפנות לסעיף "תורתו אומנותו" במקום לבקש פטור נפשי.

כמה חרדים מתגייםיסים? השנה האחרונה שלגביה מצא ה-ממ"מ מידע הוא 2018/19: בשנה

הlimודים תשס"ט משרד החינוך רשם כי 14.9% מהלומדים בגיל הגיוס במוסדות לימוד חרדיים אכן התגייסו. הרוב המכريع, אם כן, מקבלים פטור, רובם בשל "תורותם אומנותם". משרד החינוך מודיע כי מספר התלמידים הגברים בשכבת י"ב במוסדות חרדיים שהוא ממון היה כדלהלן:

שנת לימודים	גברים בשכבת י"ב	תשפ"ב	תשפ"ג	תשפ"ד
9,920	10,650	10,855	11,380	

מספר התלמידים הגברים במחוז גדל בכ-15% בשלוש שנים. נתוני אלו אינם ממצים, שכן הם סופרים רק תלמידים במוסדות "מוכרים שאינם רשמיים" שמשרד החינוך ממון. מלבדם ישנים מיעוט תלמידים הלומדים במוסדות של קהילות חרדיות המסרבות לקיים קשר רשמי עם המדינה. אין ודאות לגבי מספר המועמדים לגיוס החדרים המתגייסים בפועל. לפי נתוני צה"ל, בשנים 2019-2021 התגייסו כ-1200 חרדים מדי שנה; נתון עגול ועקביו שמעורר חשש, כי אף כוח אדם בצה"ל נתפס בעבר כמשקר לדרג המדייני לגבי מספר המתגייסים. נתוני אחרים בצה"ל מראים מספר גבוהה יותר של מתגייסים, מכ-1400 במחוז 2019 ועד כ-1700 בשנת 2021. חלק מאי-הוואות לגבי הנתונים נובע מכך שקשה להגדיר בדיקות "מיهو חרדי". נכון להיום, כ-66,000 חרדים (מכל המחזורים והגילים) נהנים מפטור בשל "תורותם אומנותם". רובם חיים כשיירים לגיוס; בעקבות פרוץ מלחמת "חרבות ברזל" כ-4,000 חרדים מעלה גיל 26 ביקשו להתנדב לצה"ל, אך כ-80 מהם נמצאו בלתי-כשיירים.

מן הנכון לציין כי בעית כוח האדם בצה"ל אינה בעיה חרדית דווקא; היא נובעת עוד יותר ממידיניות כוח אדם שגوية של צה"ל. כתוב "ישראל היום" אריאל כהנא דיווח, על פי נתוני משרד הביטחון הציג למשלה, שיוטר מ-100,000 חיילים ששיממו שירות סדיר לא שובצו בערך המילואים; כ-70,000 מהם חזרו לשירות מאז פרוץ המלחמה, אך נותרו עשרות אלפיים שלא שובצו במילואים ועוד עשרות אלפי מילואימניקים (כאלה שכן שובצו) שטרם נקראו לשירות במלחמה זאת.

חוק הגיוס

חוק הגיוס הנידון כתע בועדת החוץ והביטחון של הכנסת אמר להעניק מעמד رسمي ולהקנות פטור לפי חוק למי "תורותם אומנותו". הפטור לא יחול על 25% ממחוז הגיוס של גברים חרדים. בעבר צה"ל טען כי הוא ערוץ לגייס כ-3000 חרדים בשנה. אם תסתכלו בלוח השני לעיל, תראו כי המספר 3000 הוא בערך 25% ממספר הגברים תלמידי י"ב הלומדים במוסדות חרדים שהמדינה ממננת. "שירות" לפי הצעת החוק אינו בהכרח שירות בצה"ל; הוא יכול להיות שירות במסגרת שירות לאומי. כאן טמונה בעיה; חרדים מקיימים המון עמותות בוגז'ור השלישי, הם יכולים לייסד עוד, וכי יכול להיות שם מישחו יבוא לעשות ביקורת על עמותה המדווחת על משרתי

שירותת לאומי הוא ימצא כי המוסד נראה מאוד דומה לישיבה.

בג"ץ פסל את ההסדר הקיים של "תורתו אומנותו" בגלל שאינו שוויוני: מי שאינו חרדי אמר להתגיס, ורק חרדים נהנים לאורך שנים במעמד הפורט אותם משרות (בצינות הדתית מספר קטן יחסית של לומדים בישיבה מנצלים מעמד זה במספר שנים). אמנים עיקרונות השוויון אינם נמצאים בשום חוק יסוד, אך קשה להאמין כי בג"ץ יאשר חוק המפר בצורה בוטה כל כך את עיקרונות השוויון המקובל עליו. במקרה זה, הסנטימנט של הבג"ץ משקף את הסנטימנט של הרוב המכרייע של הציבור.

כיוון אפשרי לפתרון: המדינה מול הפרט החרדי

חוק הגיוס הנידון עתה בכנסת, כמו החוק שקדם לו ושותקפו פג אשתקד, לא יפתר את בעיית אי-התגיסות של חרדים. כפי שפתחנו, כתוב בפסק דין שכה"ל חייב לנגיש חרדים לא יביא חרדי אחד לשערי הבקום. מה כן יכול להביא אותן?

התופעה של חברת חרדיות המסרבת להתגיס לצה"ל קיימת בغالל שהמדינה מסכימה לממן אותה. התופעה של חברת חרדיות המסרבת לרכוש כישורי עבודה בסיסיים קיימת בغالל שהמדינה מסכימה לממן אותה.

נציגי החרדים בכנסת מייצגים מפעל ענק של מוסדות המתקiabilityים ממימון ציבורי. ישיבות למבוגרים הם רק חלק ממפעל זה. בנוסף להן ישנים אלפי מוסדות חינוך לגילאי גן עד תיכון, כאשר בשנות התיכון התלמידים אינם לומדים לימודי יסוד שכולים לסייע להם לעבוד לפרנסתם. מוסדות אלו מפרנסים אלפי גננות, מורים, מגידי שיעור, מנהלים, ראשי מוסדות. עיקר העיסוק של מפלגות "דגל התורה" וש"ס הוא למצוא תעסוקה לצאן מרעיותם (ע"ע "חוק הרבנים"). מעולם לא ניהلت שיחה עם חבר הכנסת חרדי שלא פתח בדרישה להוסיף משרות שחרדים יכולים למלא אותן. אם הפוליטיקאים החרדים אינם יכולים לספק את הדרישות של אנשייהם לפרנסה, הם עשויים לעמוד בפני מרد.

המדינה צריכה להתנער מתיווך המפלגות החרדיות ולקבוע את יחסיו עם הפרט החרדי. היא צריכה לעמוד על שתי עקרונות:

א. אם תשלח את הבן שלו למוסד שאינו מלמד לפחות "ליבה חרדי", כלומר מתמטיקה לשונ אנגלית ומחשבים עד לרמת בגרות, המדינה לא תמן את לימודיו. הפיקוח על הלימודים צריך להיות בידי מערך הפיקוח של משרד החינוך ולא מערך פיקוח המוחדר לחרדים, כפי שהיא עד כה.

ב. אם נקבעת לשירות צבאי ולא התייצבת, הבחירה בידיך, אך המדינה לא תמן את הלימודים שלך בכל מוסד, לא תהיה זכאי לאיכות חברותיות כגון פטור מארכונה למשפחות יוכלו, לא תהיה לך אפשרות חוקית לעבוד. עכשו תחליט אתה (ואת; ילדים חרדים יש אימהות הדואגות להם) לאן פניך ולאן פנוי בניך.

לא ברור כי מדיניות זאת תביא לגיוס 3000 חרדים בשנה הקרובה. אבל בטוח/arוך הוא עשוי להביא לגיוס הרוב.

כל זה נראה במבט ראשון כמו מזימה לחברת החרדית ואת לימוד התורה שלה. אין זאת הכוונה. החברה החרדית משקפת תרבויות יהודית אוטנטית ולימוד התורה שלה הוא נכס תרבותי וערכי מהדרגה הראשונה. אם החברה הישראלית רוצה לעודד את שילוב החרדים במסגרותיה, החברה הישראלית צריכה להתאים את עצמה לצרכים התורבתיים של החרדים; לא להפוך עצמה לחרדית, אלא להכיר בתרבות החרדית כתרבות לגיטימית במרחב הציבורי. במסגרות רבות – בצה"ל, באקדמיה – העמدة הרשמית של המדינה היא לאמץ עקרונות פרוגרסיביים שהחברה החרדית אינה יכולה לקבל אותם. זאת סוג של כפיה דתית ותרבותית שחיה במעבר מן העולם, כמו הסירוב של חרדים להתגיים.

מנקודת מבט זאת אפשר לנצל מומ"מ על כמה הקלות. אפשר לה提יר לצעירים חרדים לבחור במעמד "תורתם אומנותם" לכמה שנים – שניים, שלוש. אפשר לגייס אותם אחר כך למסגרת כמו ההסדר. אפשר לקבוע כי אחוז (נמוך) מסויים אכן יזכו במעמד של "תורתם אומנותם" לטוווח הארוך. חובה להתאים את ההווי הכה"לי לתרבותם.

מדינת ישראל אינה יכולה להביא את החרדים לבקו"ם בזיננות, אבל היא יכולה לעצב את התמരיצים והאליצים העומדים בפני המשפחה החרדית. בסופה של דבר, אנשים נוענים לתמരיצים.

פורסם במידה, בתאריך 26.6.2024.